

Teljesítménymérés az olvasástanulás kezdetén

1973-ban olvashattuk az első közleményt az IEA felmérésének eredményeiről. A felmérés 13 ország által képviselt mezőnyben vizsgálta az olvasási tempót és az „olvasás – megértés” fokát. Kiderült, hogy a magyar iskolások a tizenévesek csoportjában az utolsók között vannak. A megértést illetően a kilencedik, a gyorsaságban az utolsó, hibaszámban a tizedik helyet foglaltuk el. „Nem tudjuk, mikor kezdődött a magyar olvasáspedagógia viszonylagos eredménytelensége, sportnyelven szólva: mikor estünk ki az élvonalból, vagy voltunk-e ott valaha is. Az azonban bizonyos, hogy ezek az eredmények kevésbé zavarták meg nemzeti önérzetünket, mint egyik-másik sportágunk visszaesése.” (Ligeti Róbert: Gyorsaságban az utolsók – Élet és Irodalom, 1976. 1., 4. l.)

Évek óta hangoztatott kíváncsi vagyok az is, hogy az olvasástanítás szakítson a hangos olvasást előnyben részesítő gyakorlattal, és az olvasás útján történő információszerzés alapvető technikájára, a néma olvasásra helyezze a hangsúlyt. Az új tantervi tervezetben aláhúzottan szerepelt a néma olvasás tanítása, de módszertanáról nem történt említés. „Rendkívül munkaigényes feladatot vállaltak magukra azok a tanítók, akik segédeszközök sokaságát készítették és készítik a tankönyv pótlására.” (L.: Ligeti i. m., 4. l.)

Korábbi nevelői gyakorlatomból azt szeretném eredményekkel bizonyítva „közreadni”, hogyan teljesíthető az olvasástanulás kezdetén az a – sokak által megfogalmazott – kíváncsi, hogy az értékelés alapvető tényezője a megértésnek a néma olvasást követő ellenőrzése legyen.

A hang- és betűtanítás időszakában, a hangokat jelölő 2 jegyű betűk megtanítása előtt oldották meg 1. osztályos tanítványaim a következő – „olvasás-értést” mérő – feladatlapot:

Feladatlap

Név:

Időpont:

1. húzd a-lá az a-láb-bi be-tűk kö-zül a ha-to-di-kat!

a á b c a á b c

2. raj-zolj a má-so-dik és a har-ma-dik fek-vő vo-nal-ra há-rom pi-ros pon-tot!

3. húzd a-lá pi-ros-sal a fi-úk ne-vét!

and-rás pi-ros-ka be-á-ta bé-la

4. má-sold a vo-nal-ra a táb-lán lát-ha-tó ne-vek kö-zül az u-tol-só ket-tőt!

5. rajzolj az el-ső és az u-tol-só vo-nal mel-lé két pi-ros kört!

Felhasznált idő: perc

Az olvasó könnyen felfedezheti, hogy az eredményes nyelvi tevékenységet, a néma olvasást, illetve az olvasottak értését majdnem minden esetben egyszerű grafikai jelhez kötött műveltségzesszel kívántam ellenőrizni.

Az eredményes aláhúzás, rajzolás, írás feltétele az írásban adott utasítások gondos „feldolgozása” volt. Nézzük csak, hány információt tartalmazott az 1. utasítás! Először is a tanulóknak érteniük kellett, hogy tevékenységük aláhúzás kell legyen.

Másodszor: meg kellett találniok az aláhúzendők halmazát (... az alábbi betűk közül...).

Harmadszor: egyetlen betűt, éppen a sorban hatodikát kellett aláhúzniok.

Tehát az 1. feladat sikeres megoldásához 3 információt kellett „fejben tartaniok”.

Mi a helyzet a 2. feladat esetében?

5 információt kellett elraktározniok, ha eredménnyel akarták a feladatot megoldani (rajzolj, piros pontot, 3 piros pontot, második vonalra, harmadik vonalra).

A 3. feladat sikeres megoldásáért ismételten 3 információt kellett megjegyezniök (húzd alá, pirossal húzd alá, a fiúk nevét húzd alá).

A 4. feladat sikeres megoldása feltételezte, hogy 4 információt értettek meg a tanulók (másold, a vonalra másold, az utolsó 2 nevet másold, a táblán látható nevek közül másold).

Az utolsó feladat eredményes megoldása újabb 5 információ értését feltételezte (rajzolj, piros kört, 2 piros kört, első álló vonal mellé, utolsó álló vonal mellé).

Az ismertetett feladatlap a némaértő olvasás fejlesztését egy pszichikus funkció, az emlékezés működtetésével párhuzamosan oldotta meg. Hogy mérésnél a teljes objektivitást biztosítsam, a feladatlap megoldatását az egyéni korrepetálás ideje alatt, teljesen egyéni munkában végeztettem.

Az objektivitáson túl *célom volt az is, hogy mérjem, mennyi időt töltenek el a tanulók néma olvasással, azaz feladatonként mennyi időt használnak fel az információk megértésére.*

Az ismertetett feladatlap 1. utasítását az alábbi időfelhasználással oldotta meg a 29 fős osztály:

Az 1. utasításban levő 16 szótagban megfogalmazott információkat:

- a) 3 tanuló 15 másodperc
- b) 12 tanuló 20 másodperc
- c) 6 tanuló 21 másodperc
- d) 6 tanuló 22 másodperc
- e) 1 tanuló 24 másodperc
- f) 1 tanuló 28 másodperc

alatt értette meg. (Mindaddig nem „zártam” stopperrel az időt, míg hozzá nem látott a megfigyelt tanuló a feladatban adott tevékenység elvégzéséhez.)

A 2. utasítás 22 szótagban megfogalmazott információit:

- a) 3 tanuló 27 másodperc
- b) 6 tanuló 29 másodperc
- c) 6 tanuló 30 másodperc
- d) 6 tanuló 42 másodperc
- e) 6 tanuló 51 másodperc
- f) 2 tanuló 60 másodperc alatt értette meg.

A 3. feladatban 11 szótag hordozta az információkat. A megértés gyorsaságára a következő mutatókat kaptam:

- a) 4 tanuló 20 másodperc
- b) 5 tanuló 24 másodperc
- c) 7 tanuló 38 másodperc
- d) 4 tanuló 39 másodperc
- e) 8 tanuló 60 másodperc
- f) 1 tanuló 1 perc 22 másodperc után látott hozzá, hogy piros színessel az 1. fiúnevet aláhúzza.

A 4. feladat 22 szótagban közölte az információkat. A feladat sikeres megoldásához még a táblai nevek közül kettőt el kellett olvasniuk a tanulóknak, s ez újabb 5 szótagot jelentett. A megértés gyorsaságára a következő mutatókat kaptam:

- a) 4 tanuló 16 másodperc
- b) 4 tanuló 23 másodperc
- c) 6 tanuló 29 másodperc
- d) 10 tanuló 41 másodperc
- e) 5 tanuló 49 másodperc alatt látott hozzá, hogy a táblán látható 4 név – andrás, piroska, beáta, béla – közül a két utolsót lemásolja.

Az 5. feladat 20 szótagból álló mondatban közölte a tanulók tennivalóit. A feladatmegoldáshoz

- a) 6 tanuló 16 másodperc
- b) 7 tanuló 21 másodperc
- c) 7 tanuló 24 másodperc
- d) 7 tanuló 27 másodperc
- e) 2 tanuló 41 másodperc után látott.

Az olvasó joggal veheti fel, hogy az idővel csak a néma olvasás gyorsaságát jellemezhettem, de nem mondtam semmit annak eredményességéről. Ez így igaz, ám az időn túl a tanulók teljesítményét a megoldások eredményességével is tudtam jellemezni.

A mérésmetodikai irodalomból ismert a mért teljesítmények kvantifikálásának módja. A végzett feladatok értékelése előtt – ennek ismeretében – elvégeztem a feladatok alternatív egységekre bontását. Így az első feladat a következő alternatív egységekből állt:

- a = aláhúzott,
- b = az „alábbi” betűk közül húzott alá,
- c = csak a 6. betűt, az „á”-t húzta alá.

A második feladat alternatív egységei:

- a = rajzolt,
- b = piros pontot rajzolt,
- c = 3-3 piros pontot rajzolt,
- d = a második fekvő vonalra rajzolt 3 piros pontot.

A 3. feladat alternatív egységei:

- a = aláhúzott,
- b = pirossal húzott alá,
- c = az „andrás” nevet húzta alá,
- d = a „béla” nevet húzta alá.

A 4. feladat alternatív egységei:

- a = másolt,
- b = a vonalra másolt,
- c = a „beáta” nevet másolta,
- d = a „béla” nevet másolta.

Az 5. feladat alternatív egységei:

- a = rajzolt,
- b = piros kört rajzolt,
- c = 2-2 piros kört rajzolt,

d = az első vonal mellé rajzolt 2 piros kört,

e = az utolsó vonal mellé rajzolt 2 piros kört.

(Az alternatív egységekre bontásra vö.: Ágoston-Nagy-Orosz: Mérések módszerek a pedagógiában. Bp., 1974, Tankönyvkiadó, 414. 1. „Eredménymérés az iskolában”.)

A feladatok alternatív egységeinek súlyozását az empirikus súlyok számítására vonatkozó mérésmetodikai tudnivalók alapján végeztem el. Így aztán alternatív egységként a következő törtértékeket kaptam:

A feladat sorszáma	Az alternatív egység betűjele	
1.	a	29/29
	b	29/29
	c	29/29
2.	a	29/29
	b	29/29
	c	29/29
	d	29/29
3.	a	29/29
	b	29/29
	c	29/29
	d	29/29
4.	a	29/29
	b	29/29
	c	29/29
	d	29/29
5.	a	29/29
	b	29/29
	c	29/29
	d	29/29
	e	29/29

Az empirikus súlyoknak (törtértékeknek) megfelelően, azokhoz viszonyítva fordított arányban „ítéltem” oda alternatív egységként az empirikus pontokat. Így aztán az 1. feladat minden alternatív egysége 1 pontot, a 2. feladatból a c) alternatív egység 3 pontot, a többi 1 pontot, a 3. és a 4. feladat valamennyi alternatív egysége 1 pontot, az 5. feladat c) alternatív egysége 2 pontot, a többi 1 pontot ért.

Az elérhető maximális pontszámot az empirikus súlyok és pontok figyelembevételével, az adott osztály teljesítményét alapul véve, 20-ban állapítottam meg. A tanulók egyéni teljesítményét az egyéni pontszám és az elérhető maximális pontszám alapján százalékosan ki tudtam fejezni.

E számítás elvégzése után a következő eredményeket kaptam:

100⁰/o-os teljesítményt ért el 27,

95⁰/o-os teljesítményt ért el 1,

80⁰/o-os teljesítményt ért el 1 tanuló.

Ha ezen teljesítményekhez hozzárendeljük a korábban ismertetett időmutatókat is, teljesen objektív képet kapunk a tanulók néma olvasásának gyorsaságáról és eredményességéről.

Az ismertetett – mérés céljára összeállított – feladatlapot számos hasonló feladatlap megoldása előzte meg és követte. A „követő” feladatlapok közül álljon itt egy a sok közül:

FELADATLAP

1. rajzolj három lombos fát! két fa közé bokrot is!
2. húzd alá pirossal a fiúk nevét!
katalin, kálmán, béla, andrea, andrás
3. másold a vonalra a második feladatból a leányneveket!

4. írd hat írott f betűt a vonalra!

5. húzd alá kékkel az igaz állítást!
télien az udvaron fürödnek az emberek.
a hét utolsó napja vasárnap.

Rendkívül izgatott 1. osztályos tanítványaim néma olvasásának tempója, eredményessége a hang- és betűtanítás azon szakaszában is, amikor megismerték már a hangokat jelölő 2 jegyű betűket, de még nagybetűismerettel nem rendelkeztek. Ebben az időszakban olvasási teljesítményüket az IEA „D” jelű, 40 feladatból álló tantárgy-tesztje első egynegyednyi feladatának megoldásával mértem.

A tanulók szóban – a korábban ismertetett méréshez hasonlóan egyenként – a következő utasítást kapták: „Egy történetet kell elolvasnod! A történet 10 részből áll. Minden rész után 3 szót találsz, de a szavak közül csak 1 illik az olvasott történetbe. Húzd alá a részek után mindig azt az 1 szót, ami a történetbe illik!” (A feladatmegoldás idejét – egyenként – stopperrel mértem.)

A 10 feladatból álló történet a következő volt:

FELADATLAP

1. pé-ter-nek van egy kis ku-tyá-ja. A ku-tya fe-ke-te, a há-tán fe-hér folt van, és fe-hér az e-gyik lá-ba is. Pé-ter ku-tyá-já-nak szí-ne majd-nem tel-je-sen fe-ke-te, bar-na, szür-ke
2. mi-kor pé-ter a ku-tyát kap-ta, az még kö-lyök volt. ma va-la-mi-vel, több, mint két é-ves. hány é-ve van pé-ter-nek ku-tyá-ja?
egy, ket-tő, há-rom
3. pé-ter ku-tyá-já-nak egy folt van a há-tán. pé-ter e-zért ne-vez-te el pöty-työs-nek. a ku-tya ne-vét ar-ról a folt-ról kap-ta, a-mi a há-tán, fű-lén van, lá-bán van
4. a ku-tya két trük-köt ta-nult meg. az e-gyik, hogy el tud fog-ni egy lab-dát, a má-so-dik, hogy a hát-só lá-bá-ra tud áll-ni
tör-té-net, trükk, út

5. mi-kor pöty-työs kö-lyök-ku-tya volt, na-pon-ta há-rom-szor ka-pott en-ni. most már csak egy-szer kap. az e-te-té-sek szá-ma most
sü-rü, ke-ve-sebb, sok
6. pöty-työs ak-kor a leg-bol-do-gabb, ha cson-tot kap. min-den nap sze-ret-ne cson-tot kap-ni, de nem kap i-lyen
ki-csit, é-he-sen, gyak-ran
7. pöty-työs sa-ját kis há-zá-ban lakik. ez egy pi-ros ház, és fá-ból ké-szült. a ház, a-mi-ben pöty-työs la-kik
szür-ke, pi-ros, fe-hér
8. pé-ter ma-má-ja nem sze-re-ti, ha pöty-työs a la-kás-ban van, a-mi-kor pisz-kos a lá-ba, nem ma-rad-hat
bent, éhes, kint
9. né-ha pé-ter lá-ba is pisz-kos. i-lyen-kor any-ja le-tö-röl-te-ti ve-le a láb-tör-lőn. a láb-tör-lő ar-ra va-ló, hogy a la-kás ma-rad-jon
tisz-ta, szá-raz, me-leg
10. pé-ter sze-ret pöty-työs-sel ját-sza-ni. gyak-ran e-gyütt ro-han-gál-nak. pé-ter e-lég gyor-san fut, pöty-työs még-is
gyor-sab-ban fut, most fut, ha-za fut

A feladatmegoldások gyorsaságára a következő mutatókat kaptam:

- a) 6 perc 21 másodperctől 8 perc 39 másodpercig dolgozott a feladatmegoldással 8 tanuló;
b) 9 perc 2 másodperctől 9 perc 49 másodpercig dolgozott 15 tanuló;
c) 11 perc 22 másodperctől 12 perc 8 másodpercig dolgozott 6 tanuló.

Igaz, a korábban említett – IEA „D” jelű – tantárgyest megoldására a 10 éves korú tanulók csak 4 percet kapnak.

Tanítványaim a mérés időpontjában alig múltak 6 évesek, s megítélésem szerint az olvasástanulás kezdetén már meggyőző eredményeket produkáltak a néma olvasás gyorsaságát illetően. Az eredményesség tekintetében teljesítményük ugyancsak meggyőző:

- a) A 6'21"–8'39"-ig terjedő idővel dolgozó 8 tanuló 10 pontos (maximális) teljesítményt ért el.
b) A 9'22"–9'49"-ig terjedő idővel dolgozó 15 tanulóból 13 maximális, két tanuló 9 pontos teljesítményt.
c) A 11'22"–12'8"-ig terjedő idővel dolgozó 6 tanulóból 5 maximális teljesítményt ért el; egy tanuló 9 pontos eredménnyel tevékenykedett.

Végezetül hadd említsem a következőket: volt tanítványaim hangoztató-elemző-összetevő módszerrel tanulták az olvasást, s ezzel a – hagyományos olvasástanítási – módszerrel már az olvasástanulás kezdetén a félév közelében „megdöbentő” teljesítményt produkáltak, mert tevékenységüket módszeresen írásos utasítással szerveztem.

ERDEI SÁNDOR
Nyiregyháza

Rendhagyó oroszórák az általános iskolában

Csulák Mibály a Köznevelés 1975. évi 3. számában írja, hogy sok a probléma az orosz nyelv tanulásában.

Köztudott az is, hogy az 1962-es *Tanterv és Utasítás* elsődleges feladatként „a tanulók beszédkészségének kialakítását és fejlesztését jelölte meg.” (*Tanterv*, 301.)